

UNIVERSITATEA RUPRECHT-KARL DIN HEIDELBERG

Romanița CONSTANTINESCU

Universitatea din Heidelberg „Ruperto Carola” este cea mai veche universitate din Republica Federală Germană (a fost înființată în 1386, fiind a treia universitate din Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană după Praga și Viena). De la înființare și până astăzi, s-a numărat constant printre cele mai bune universități din lume. În prezent, este universitatea clasată pe locul întâi între universitățile germane conform *Academic Ranking of World Universities 2019*, pentru al șaselea an consecutiv. Pe plan mondial, Universitatea din Heidelberg ocupă, conform aceluiași evaluator, locul 47, iar în privința studiilor umaniste, Universitatea din Heidelberg se situează pe locul 48 în lume.

Începând cu secolul al XIX-lea, Universitatea din Heidelberg, o instituție academică deschisă, cosmopolită și liberal, atrage tot mai mulți studenți din spațiul sud-est european și din Țările Române, contribuind în chip marcant la dezvoltarea elitelor politice, culturale și intelectuale din noile state europene emergente. Așa cum arată un studiu al istoricului Elena Siupiur, în perioada 1800-1880 sunt înmatriculați la Universitatea din Heidelberg 460 de studenți din Europa de Sud-Est¹. Studenți români înscriși la Heidelberg se pot găsi începând cu anul 1833. Mulți dintre ei sunt germani și maghiari din Transilvania, dar și germani, greci, sârbi, bulgari și evrei din Țara Românească și Moldova și basarabeni, supuși ruși. Primul dintre studenții români înscriși la Universitatea din Heidelberg este viitorul medic Gheorghe Cuciuran (înscriș ca George Cuzuran, resp. Georg Kuzuran, n. 1814 la Botoșani), care venea de la München, unde începuse să studieze filozofia și unde se va întoarce pentru a-și lua doctoratul în medicină în 1837. A publicat o lucrare în care înfățișa sistemul de clinici din Apus: *Descrierea celor mai însemnate spitale din Ghermania, Anglittera și Franția*, Iași, 1842. Cel de-al doilea student (Eugen Predescu, n. 1811 la București), venea tot de la Universitatea din München unde își va și lua doctoratul în Drept în 1835. Printre studenții români de la Heidelberg se numărau Alexandru Ghica (n. 1813) și Vasile Ghica (n. 1810), fiii domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, revoluționarul pașoptist C.A. Rosetti (1815-1885), unionistul Lascăr Rosetti (1817-1884), ministru de finanțe (în 1859) sub Al. I. Cuza, Grigore Balș, viitor ministru al culturii și finanțelor, profesorul de economie Ioan Strat, Ioan I. Polizi, Ministru al Culturii și Finanțelor, juristul George Cantacuzino, arheologul Theohari Antonescu, poetul Panait Cerna, și mulți alții, peste o sută, dintre care jumătate la drept. În prima jumătate a secolului al XX-lea, aflulul studenților români la Heidelberg se menține, cu întreruperile datorate celor două conflagrații mondiale și instalării regimului comunist în Estul Europei.

Prezența constantă a studenților români la Heidelberg, interesele independente de cercetare și, cu siguranță, în mod hotărâtor, interesele de politică culturală tot mai evidente în anii 30, conduc la instituționalizarea predării limbii române la Heidelberg. Din perioada național-socialistă (1938) datează începuturile lectoratului de limba română în cadrul Seminarului de Romanistică de la Heidelberg. Primii lectori au fost dr. Ludwig Giesz (1916-1985) și dr. Andreas Matthiae (1912-1975), amândoi de origine transilvăneană, care, spre cinstea lor, nu s-au făcut vinovați de culpe politice și de conștiință, așa cum a arătat-o procesul de denazificare prin care au trecut cadrele didactice ale universității, urmându-și cariera, în primul rând universitară, iar în al doilea rând, în serviciul diplomatic al Republicii Federale și după război.

¹ Siupiur, Elena: "Intellektuelle aus Rumänien und den südosteuropäischen Ländern an den deutschen Universitäten im 19. Jahrhundert: III. Teil: Ruprecht-Karls-Universität zu Heidelberg" în „Revue des études sud-est européennes”, XXXIX 1-4, 2001, Academia Română, București.

O importanță excepțională pentru menținerea schimburilor academice și culturale cu Universitatea din Heidelberg a avut-o în perioada postbelică menținerea la Seminarul de Romanistică a limbii și literaturii române ca obiect de studiu. Conjunctura în care acest fapt a fost posibil este deosebit de complexă: atât istoria disciplinei filologice joacă aici un rol important, cât și contextul politic al relativei și scurtei liberalizări a politicii românești la sfârșitul anilor '60, la care se pot adăuga buna reputație intelectuală a lectoratului de română deja existent, prezența tradițională a studenților români la Heidelberg până la declanșarea Celui de-al Doilea Război Mondial și prezența activă în viața culturală germană a emigrației românești în anii comunismului.

În ciuda acestor date conjuncturale favorabile, fără venirea, în 1971, a profesorului Klaus Heitmann la conducerea catedrei de filologie romanică în subordinea căreia se va afla româna (istorie și teorie literară, istoria literaturii franceze, italiene și române), nu am fi putut vorbi astăzi despre aproape cinci decenii de studii românești la prestigioasa universitate germană. Interesul prof. dr. dr. h.c. Klaus Heitmann pentru limba și literatura română se conturează încă din perioada studiilor la Universitatea din Freiburg. După susținerea doctoratului în romanistică la profesorul Hugo Friedrich (1955), publică primul studiu de românică: „Die Bemühungen um die Literatursprache in Rumänien” („Romanistische Forschungen” 68, 1956, pp. 377-430). Nu neglijează aspectele limbii vorbite și literaturii în Basarabia și Transnistria (pe atunci Republica Sovietică Socialistă Moldovenească): „Rumänische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien” („Zeitschrift für Romanische Philologie”, 81/1965, pp. 102-156, prima descriere sistematică în spațiul german a limbii așa-zis „moldovenești” ca varietate dialectal-regională a limbii române). În 1985, publică renumita sa carte *Das Rumänenbild im deutschen Sprachraum 1775-1918* (Köln: Böhlau, 1985; în rom. *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german. 1775 – 1918. Un studiu imagologic*, București: Univers, 1995). Editează la Heidelberg lucrările colocviului dedicat interferențelor româno-germane și organizat la București în 1983: [Kolloquium über Literatur- und Geistesbeziehungen zwischen Rumänien und dem Deutschen Sprachraum, 1983, București, Heidelberg, 1986.](#)

Alte volume românești nu întârzie să apară după 1989: *Oglinzi paralele: studii de imagologie româno-germană (traducere și postfață de Florin Manolescu, București: Editura Fundației Culturale Române, 1996)*; *Limbă și politică în Republica Moldova (Chișinău: Arc, 1998)*; *Cercul literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, (cu Ovid S. Crohmălniceanu *București: Universalia, 2000*). Dintre studiile publicate în volume: „Das «rumänische Phänomen». Die Frage des nationalen Spezifikums in der Selbstbesinnung der rumänischen Kultur seit 1900” (1970), „Deutsche und rumänische Kultur am Hofe Carols I. und Carmen Sylvas” (1994), „Probleme der moldauischen Sprache in der Ära Gorbacev” (1989), „Panegyrische Literatur in Rumänien. Die Ceausescu-Apotheose” (2004), „Caragiale und die antirumänische deutsche Propaganda im Ersten Weltkrieg” 2005 etc. A publicat studii despre Eminescu, Sextil Pușcariu, C. Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, A.E. Baconsky, Ștefan Bănuțescu etc. A redactat toate articolele despre cultura română din *Brockhaus Enzyklopedie* și *Literarisches Lexikon* (Wolfgang Kayser).

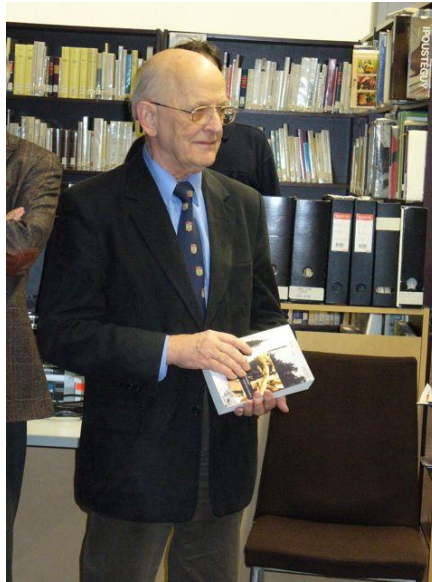
Sub conducerea prof. dr. dr. h.c. Klaus Heitmann, studiile de românică s-au bucurat de un mare prestigiu și de o largă audiență la Heidelberg. Dincolo de activitatea de învățământ și cercetare, Institutul de Romanistică și, în mod exceptional, prof. dr. dr. h.c. Klaus Heitmann, au sprijinit mediile culturale și academice românești în perioada totalitarismului și imediat după 1989. Aproape că nu există personalitate a vieții literare din România care să nu fi beneficiat de cel puțin o invitație din partea Institutului pentru a participa la conferințe și congrese sau pentru a desfășura stagii de cercetare/predare aici.

Predarea limbii și literaturii române la Heidelberg a fost sprijinită încă de la început de existența unui lectorat pentru studiile românești. Primul lector de limba română de la Heidelberg în perioada postbelică este dr. Ștefan Teodorescu (studiase filologie și filozofie la Freiburg). În semestrul de iarnă 1976, într-o perioadă de dezgheț pentru regimul comunist de la București, vine ca lector din partea statului român istoricul și criticul literar, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Samuil Damian Druckmann. Sub semnătura S. Damian,

acesta revine publicistic în forță în perioada de după 1989 în România, cu mai multe cărți, dintre care se cuvin amintite: *Trepte în sus, trepte în jos* (2006), *Păr de aur, păr de cenușă*, (2007), *Zbor aproape de pământ*, (2008). În 1995 lui S. Damian îi urmează dr. Gelu Ionescu de la catedra de literatură comparată și teorie literară a Universității din București și care publicase deja în țară volumele *Romanul lecturii* (Cartea Românească, 1976, Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor), și *Orizontul traducerii* (Univers, 1981, a doua ediție, adăugită, în 2004, Editura ICR). La Heidelberg, a publicat volumul de referință *Les débuts littéraires roumains d'Eugène Ionesco. 1926-1940* (Carl Winter Verlag, Heidelberg, 1989), volum respins de cenzura comunistă din 1973 și până în 1989, fiind publicat în românește sub titlul *Anatomia unei negații* abia în 1991 (Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor). Ca urmare a pensionării prof. dr. dr. h.c. Klaus Heitmann (1997) și a măsurilor de austeritate din anii '90 în Germania, limba și literatura română pierd ponderea pe care o aveau în cadrul Institutului de Romanistică. Situația creată îl determină pe Andrei Pleșu, Ministru al Afacerilor Externe să i se adreseze prof. dr. Klaus von Trotha, Ministrul Științelor în landul Baden Württemberg, cu rugămintea de a pleda pentru prelungirea lectoratului până la găsirea unei modalități de susținere a lui de către partea română (18 aprilie 1998). Lectoratul își prelungeste pe perioadă determinată existența, dar postul de lector se reduce la o jumătate de normă, începând cu semestrul de iarnă 1998. Din 2002 până în 2006, funcționează ca lector dr. Mihai Bogdan Dascălu (Universitatea din Timișoara, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române). În 2006 postul de lector este desființat. dr. Edda Binder-Iijima (Institutul de Istorie al Universității din Heidelberg) preia conducerea seminarelor pentru studenții care sunt înmatriculați masteranzi la studii românești.

Recunoscând bogata tradiție a românicității la Universitatea din Heidelberg, Institutul Limbii Române din București a decis în 2008, în baza unei noi legislații, să sprijine redeschiderea la Universitatea din Heidelberg a Lectoratului de Limba și Literatura română. Ca lector de limba și literatura română, funcționează, începând cu semestrul de iarnă 2008, dr. Romanița Constantinescu (Universitatea din București). dr. Romanița Constantinescu a studiat filologie română și germană la Universitatea din București, unde a urmat și cursurile aprofundate în teoria literaturii și literatură comparată. Este doctor (*summa cum laude*) al Universității din Freiburg, unde a studiat istoria literaturii germane, lingvistică generală și filozofie. A activat ca lector de limba și literatura română la universitățile din Köln, Mainz, Mannheim și a funcționat ca profesor-invitat la Universitatea de la Viena. Este laureat al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România pentru cartea *Pași pe graniță. Studii despre imaginarul românesc al frontierei* (2009) și vicepreședinte al Societății Germane de Romanistică Balcanică (din 2018).

În perioada 2008-2018, Lectoratul de Limba Română a fost subordonat Catedrei de Limbi Romanice Orientale, conduse, până la emeritare, de reputatul lingvist și italianist prof. dr. Edgar Radtke, vicepreședinte al „Societatea di Linguistica Italiana”, membru al „Centro Studi Linguistici e Filologici Siciliani” din Palermo, Director al Centrului de Cultură Italian din cadrul Institutului de Romanistică de la Heidelberg. prof. dr. Edgar Radtke s-a angajat în promovarea și dezvoltarea studiilor românești, sprijinindu-le academic și instituțional (a se vedea și *Rumanistik in der Diskussion. Sprache, Literatur und Geschichte*, împreună cu Günter Holtus, Tübingen, Narr, 1986). Și alți lingviști, profesori ai Seminarului de Romanistică de la Universitatea din Heidelberg s-au dedicat și românei, precum prof. Johannes Hubschmid, etimolog, sau prof. Jens Lüdtke, lingvist și istoric al limbii vechi. În acest moment (2019), Lectoratul de Limba și Literatura Română este o structură autonomă în cadrul Seminarului de Romanistică de la Universitatea din Heidelberg. Universitatea din Heidelberg este *singura* universitate din landurile vestice ale Germaniei care oferă un lectorat complet de limba și literatura română. La Universitatea din Heidelberg limba și literatura română, respectiv studiile culturale românești, se predau pe cele patru linii de studii: *bachelor* (licență), *parcurs didactic*, *masterat* și *doctorat*, precum și pentru linia de studii nou deschisă pentru un *bachelor polyvalent*, în cursul căruia studenții pot opta și pentru modulele didactice, cu pondere sau importanță diversă, ca disciplină opțională sau obligatorie, respectiv ca program de studiu (pentru masterat și doctorat).

Prof. dr. dres. dr. h.c. Klaus Heitmann (1930-2017)

Prof. dr. Edgar Ratdke, Romanița Constantinescu, Prof. dr. Klaus Heitmann, Ana Blandiana, Dieter Schlesak

Studenți prezentând antologia bilingvă de literatură română *Im kalten Schatten der Erinnerung* (2009) proiect al lectoratului